

ทมิ้งสื่อสู่ในฐานะ:หลักฐาน ประวัติศาสตร์เริ่มต้นเกี่ยวกับลาว

เกศยา งามนิจกิจ*

บทนำ

ในบรรดาประวัติศาสตร์ชาติต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์ลาวมีผู้สนใจศึกษาน้อยกว่าชาติอื่นๆ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับไทย พม่า เวียดนาม และกัมพูชา ส่วนหนึ่งมีสาเหตุจากการเป็นชาติเล็กที่อยู่ตอนในของภาคพื้นทวีป ไม่มีโบราณสถานขนาดใหญ่ที่จะเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนสนใจ และที่สำคัญ คือ การขาดแคลนข้อมูลหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร การขาดแคลนหลักฐานทำให้มีผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ลาวไม่มากนัก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือหนังสือประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญ เช่น **The Cambridge History of Southeast Asia** ของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ชาติต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ปรากฏว่าเนื้อหาของประเทศลาวมีน้อยมากเมื่อเทียบกับชาติอื่น หรือ หนังสือของ D.G.E.Hall เรื่อง *A History of South-East Asia* ในส่วนของประเทศลาวก็มีเนื้อหาน้อยกว่าชาติอื่นเช่นกัน

นักวิชาการที่ศึกษาประวัติศาสตร์ลาวในยุคบุกเบิกล้วนแล้วแต่เป็นชาติตะวันตกทั้งสิ้น โดยเฉพาะชาวฝรั่งเศส เจ้าอาณานิคมในเวลานั้น อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ลาวเริ่มขึ้นในปี๑๘๘๗ จากผลงานของ Auguste Pavie (ออกุส ปาเว) เรื่อง **Mission Pavis, Indo-chine, 1879-1895 - e'tudes diverses II: recherches sur l' histoire du Cambodge, du Laos et du Siam** ซึ่งเป็นการแปลและวิเคราะห์พงศาวดารเมืองหลวงพระบางเป็นครั้งแรก^๑ แต่งานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการและมีการนำไปใช้อ้างอิงอยู่เสมอ คืองานเขียนของ Paul Le Boulanger (พอล เลอ บูลังเชต์) เรื่อง **Histoire du Laos Francais : essai d'une e'tude chronologique des principautes laotiennes** ซึ่งตีพิมพ์ในปี ๑๙๓๑ ส่วนงานเขียนประวัติศาสตร์ลาวที่เขียนโดยชาวลาวเองนั้นเริ่มขึ้นในสมัยที่ลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการผลิตงานเขียนทางประวัติศาสตร์ออกมาเป็นจำนวนมาก และ

* นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

^๑ Micheo Lorrillard, "Lao History Revisited : Paradoxes and Problems in Current Research," *South East Asia Research* 14, 3 : 387.

ในบรรดางานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่ผลิตขึ้นในช่วงของการสร้างชาตินี้ **พงศาวดารลาว**^๒ ของมหาสิลา วีระวงส์ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากที่สุดทั้งภายในประเทศลาวและในต่างประเทศ และเป็นตำราประวัติศาสตร์ฉบับมาตรฐานของลาวที่ได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้งที่สุดเล่มหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของลาวที่กล่าวถึงข้างต้นล้วนมีรากฐานมาจากการศึกษาเอกสารพื้นเมืองประเภทตำนานหรือพงศาวดารซึ่งแต่งขึ้นภายหลังเหตุการณ์ทำให้เกิดปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือของเอกสาร บทความนี้มีจุดประสงค์ที่จะตรวจสอบพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ โดยใช้ หมิงสี่ลู่ หรือ จดหมายเหตุพระราชกิจประจำวันรัชกาลสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งอาจารย์วิทยา จิโรจน์กุลได้กรุณาแปลเป็นภาษาไทยให้ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร และ Geoff Wade^๓ ได้แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาอังกฤษในการตรวจสอบ

หมิงสี่ลู่เป็นเอกสารร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือสูง มีรายละเอียดของข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการ ทั้งปีศักราช ลำดับเหตุการณ์ และพระนามของกษัตริย์ โดยเฉพาะความแม่นยำของศักราชที่เป็นลักษณะเด่นของเอกสารจีน

ความสำคัญของเอกสารลาว : พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์

งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของลาวได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา การเข้ามามีอำนาจในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของชาติตะวันตก ซึ่งเข้ามาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหลายด้านแต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ที่ให้จุดมุ่งหมายของงานเขียนทางประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนไปเน้นข้อเท็จจริงจากวิธีการสังเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีการประวัติศาสตร์แบบตะวันตก นักวิชาการลาวที่ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาตามแนวทางดังกล่าวนี้ได้แก่ มหาสิลา วีระวงส์ เจ้าคำหมั้น วงกตรัตน์ และ อู่คำ พรหมวงศา ซึ่งได้ผลิตงานเขียนทางประวัติศาสตร์ออกมาจำนวนมากในช่วงเวลาของการสร้างชาติ ภายหลังจากได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์จากฝรั่งเศสในวันที่ ๒๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๓^๔ งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เน้นเรื่องความรักชาติและความสามัคคี โดยใช้วิธีการเขียนแบบพงศาวดาร

ในบรรดางานเขียนทางประวัติศาสตร์ของชาติลาวที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงสร้างชาตินั้น พงศาวดารลาวของมหาสิลา วีระวงส์ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางแพร่หลายมากที่สุด งานเขียนเรื่องนี้ได้รับการตีพิมพ์หลายครั้งในประเทศลาว สำหรับในประเทศไทยก็มีการ

^๒ การพิมพ์เผยแพร่ในครั้งต่อๆ มาใช้ชื่อ “ประวัติศาสตร์ลาว”

^๓ Geoff Wade, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu* (online), accessed 4 September 2009. Available from <http://eprints.nus.edu.sg/msl/>

^๔ Grant Evans, *The Last Century of Lao Royalty*, Chiang Mai : Silkworm books, (2009), XII.

พิมพ์ถึงสามครั้ง พงศาวดารลาวทำให้มหาสิลา วีระวงส์ ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการชาว ลาวและนักวิชาการต่างชาติว่าเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของลาว เห็นได้จากการแปลหนังสือพงศาวดารลาว ฉบับพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาอังกฤษในชื่อ **History of Laos**^๔ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในปี ๑๙๕๙ และตีพิมพ์ซ้ำในปี ๑๙๖๔

พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ มีรากฐานสำคัญจากตำนานและพงศาวดาร สมัยล้านช้างหลายฉบับแต่ส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลจากตำนานขุนบรมฉบับที่แต่งในสมัยพระเจ้าวิสุล ราช และฉบับที่แต่งในสมัยพระยาแสนสุรินทรสำหรับการเขียนประวัติศาสตร์ตั้งแต่รัชกาล พระเจ้าฟ้างุ้มจนถึงรัชกาลพระยาแสนสุรินทร^๕

ความสำคัญของเอกสารจีน : หมิงสีลู่

หมิงสีลู่ หรือ ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง เป็นเอกสารประวัติศาสตร์จีนประเภท **เจิ้งลือ** หรือ ประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฉบับหอหลวง ซึ่งเป็นเอกสารที่เรียบเรียงขึ้นโดยพระบรม ราชโองการของจักรพรรดิราชวงศ์ปัจจุบัน เพื่อบันทึกเรื่องราวของราชวงศ์ที่เพิ่งหมดอำนาจไป **หมิงสีลู่** ได้รับการยกย่องว่ามีความถูกต้องแม่นยำสูง เพราะได้รับการชำระในสมัยราชวงศ์ชิง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์กำลังเจริญสูงสุด แต่หมิงสีลู่ก็ยังคงเป็นการบันทึกที่ย่นย่อ ไปกว่าเอกสารต้นฉบับที่เรียกว่า **สีลู่** หรือ “จดหมายเหตุประจำรัชกาล” ซึ่งมีการรวบรวมและ เรียบเรียงขึ้นหลังสิ้นสุดแต่ละรัชกาล ดังนั้น สีลู่ของรัชกาลสุดท้ายของแต่ละราชวงศ์จึงไม่มี เพราะราชวงศ์ใหม่จะเตรียมงานประเภทเจิ้งลือไปทีละียวเลย^๖

หมิงสีลู่ หรือ จดหมายเหตุพระราชกิจประจำรัชกาลสมัยราชวงศ์หมิง (สีลู่ หมายถึง บันทึกเหตุการณ์) เป็นเอกสารซึ่งได้รับการรวบรวมและชำระโดยสำนักประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งจะต้องประมวลหลักฐานเอกสารประเภทนี้หลังสิ้นสุดแต่ละรัชกาล เรื่องราวที่บันทึกใน หมิงสีลู่ครอบคลุมทั้งเรื่องทางสังคมและการบริหารบ้านเมืองในสมัยราชวงศ์หมิง ข้อมูลเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในหมิงสีลู่ขึ้นอยู่กับส่วนที่ว่าด้วยการต่างประเทศและการทหาร เช่น บัญชีรายชื่อของทูตจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เดินทางเข้ามาในราชสำนักจีน การ

^๔ Sila Viravong, *History of Laos*, 2nd ed. (New York : Paragon Book, 1964)

^๖ สิลา วีระวงส์, *ประวัติศาสตร์ลาว*, แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙), คำนำของผู้เรียบเรียง หน้า ๑๗-๒๔.

^๗ วินัย พงศ์ศรีเพียร, “จดหมายเหตุหมิงสีลู่เกี่ยวกับอยุธยา” ใน *ศรีชไมयाจารย์: พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ ศาสตราจารย ์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร-ศาสตราจารย์ วิสุทท์ บุชยกุล เนื่องในโอกาสมีอายุครบ ๘๔ ปี* ใน พ.ศ. ๒๕๔๕ (กรุงเทพฯ : คณะ อนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๖), ๓๕๓- ๓๕๔.

บริหารจัดการรัฐใกล้เคียงภายใต้นโยบายชาวต่างชาติ เป็นต้น ข้อมูลส่วนใหญ่เกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับการรวบรวมโดยหน่วยงานท้องถิ่นของราชสำนักจีนที่อยู่ในมณฑลหยุนหนาน (ยูนนาน) และกว๋างตง(กว๋างตุ้ง)^๘

เรื่องของลาวในหมิงสี่ลู่

ลาวเป็นรัฐของชาวไทรัฐหนึ่งที่ได้รับการบันทึกในหมิงสี่ลู่ว่าเป็นหนึ่งในหกหน่วยปกครองชั้นตรงต่อยูนนาน (อีกห้าหน่วยปกครอง คือ พม่า ปาไป(ล้านนา) เซอสี(เชียงรุ่ง) มู่ปิง (แสนหวี) และลู่ชวณผิงเหมี่ยน(เมืองเม้า)) หมิงสี่ลู่ บันทึกเรื่องอาณาเขตของลาวไว้ว่า “ทิศตะวันออกเฉียงใต้จรด Shui-wei ทางใต้จรดเจียวจื่อ(เวียดนาม) ทิศตะวันตกจรดปาไป (เชียงใหม่) ทิศเหนือจรดเซอสี (เชียงรุ่ง) ระยะเวลาการเดินทางจากลาวไปยังหน่วยปกครองยูนนาน (ยูนนาน) ที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือใช้ระยะเวลาประมาณ ๖๘ วัน^๙

เรื่องราวเกี่ยวกับลาวปรากฏในหมิงสี่ลู่เป็นครั้งแรกในไท่จูสี่ลู่ เล่มที่ ๑๘๒ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ค.ศ.๑๓๘๗/พ.ศ.๑๙๓๐ รัชศกหงหวู่ (Hong Wu) และครั้งสุดท้ายในเจียงจิงสี่ลู่ เล่มที่ ๘๓ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ค.ศ.๑๖๒๗/พ.ศ.๒๑๗๐ รัชศกเทียนฉี่ รวมระยะเวลา ๒๔๐ ปี มีบันทึกเกี่ยวกับลาวรวมทั้งสิ้น ๑๑๒ รายการ การติดต่อระหว่างราชสำนักหมิงและราชสำนักล้านช้างนั้นไม่มีระยะเวลาที่แน่นอนสม่ำเสมอ เห็นได้จากการติดต่อในรัชกาลพระยาแสนไท เป็นช่วงที่มีการติดต่อกันค่อนข้างถี่ หลังจากนั้นการติดต่อระหว่างกันขาดหายเป็นระยะๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากปัญหาภายในของลาว

บันทึกเกี่ยวกับลาวครั้งแรก ในไท่จูสี่ลู่ เล่มที่ ๑๘๒ ลงวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๓๘๗/พ.ศ.๑๙๓๐ รัชศกหงหวู่ พระจักรพรรดิทรงมีพระบรมราชโองการให้สร้างกำแพงและคูในเมืองต่างๆ ตามแนวชายแดนซึ่งหนึ่งในนั้นคือล้านช้าง^{๑๐} หลังจากนั้นแล้วก็เป็นเวลาานานถึง ๑๕ ปี จึงปรากฏเรื่องราวของลาวอีกครั้งโดยเป็นเรื่องของการส่งทูตจากลาวไปถวายบรรณาการยังราชสำนักหมิง ในปีค.ศ.๑๔๐๒/พ.ศ.๑๙๔๕

^๘ Geoff Wade, *The Ming Shi-lu as a Source for Southeast Asian History – 14th to 17th Centuries*, Paper presented at the 12th Conference of the International Association of Historians of Asia, University of Hong Kong, June 24 – 28, 1991 : 3-4.

^๙ Geoff Wade, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu*(online), accessed 29 September 2009. Available from <http://www.epress.nus.edu.sg/msl/place/908>.

^{๑๐} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource*, Singapore: Asia Research Institute and the Singapore E-press, National University of Singapore, <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/2813>, accessed September 29, 2009.

บันทึกเกี่ยวกับลาวในหมิงสีอู่ เป็นเรื่องการส่งบรรณาการจากลาวไปยังราชสำนักจีน ในจำนวนบันทึก ๑๑๒ รายการเกี่ยวกับลาวนั้น มีข้อมูลที่น่าสนใจได้แก่ รายพระนามกษัตริย์ลาว ปีครองราชย์ ปีสวรรคต นอกจากหมิงสีอู่จะใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบพระนามและศักราชในการครองราชย์ของกษัตริย์ลาวบางพระองค์ได้แล้ว ยังมีบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับรัฐต่าง ๆ เช่น สงครามระหว่างลาวกับเวียดนาม เมื่อ ค.ศ.๑๔๘๐/พ.ศ. ๒๐๒๓ และเหตุการณ์ที่ลาวตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ในรัชสมัยจักรพรรดิเจียจิ้ง (ค.ศ. ๑๕๒๒ - ๑๕๖๖) นอกจากนี้ ยังมีรายละเอียดที่น่าสนใจเกี่ยวกับสิ่งของบรรณาการจากลาวไปยังราชสำนักจีน เช่น งาช้าง ช้าง ม้า แรด เครื่องเงินเครื่องทอง และสิ่งของพื้นเมือง

อย่างไรก็ตามบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะเรื่องพระมหากษัตริย์ลาวในหมิงสีอู่เพียงเรื่องเดียวเท่านั้น โดยใช้ข้อมูลในหมิงสีอู่ ตรวจสอบลำดับกษัตริย์ลาวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลักฐานพื้นเมืองร่วมสมัยมีจำกัด

พระมหากษัตริย์ลาวในหมิงสีอู่

หมิงสีอู่ เป็นเอกสารซึ่งได้รับการรวบรวมและชำระโดยสำนักประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งต้องประมวลหลักฐานเอกสารประเภทนี้หลังสิ้นสุดแต่ละรัชกาล เรื่องราวที่บันทึกในหมิงสีอู่ครอบคลุมทั้งเรื่องทางสังคมและการบริหารบ้านเมืองในสมัยราชวงศ์หมิง ข้อมูลเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในหมิงสีอู่ขึ้นอยู่กับว่าด้วยการต่างประเทศและการทหาร ลาวเป็นรัฐหนึ่งที่มีการติดต่อกับราชสำนักจีนในสมัยราชวงศ์หมิง เรื่องราวเกี่ยวกับลาว ในหมิงสีอู่เป็นเรื่องการส่งบรรณาการจากลาวไปยังราชสำนักจีนที่หยุนหนาน (ยูนนาน) ข้อมูลที่สำคัญได้แก่ พระนามของกษัตริย์ลาว และระยะเวลาการครองราชย์

เนื่องจากหมิงสีอู่เป็นเอกสารชั้นต้นร่วมสมัย และเป็นการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับชนชั้นปกครองเช่นเดียวกับเอกสารประวัติศาสตร์ก่อนสมัยใหม่อื่นๆ ดังนั้นเราจึงสามารถใช้ข้อมูลจากหมิงสีอู่เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบพงศาวดารลาวได้ในระดับหนึ่ง จากจำนวนข้อมูลเกี่ยวกับลาว ๑๑๒ รายการนี้ เมื่อวิเคราะห์แยกประเภทแล้วพบว่ามีการบันทึกพระนามของกษัตริย์ลาวในฐานะที่เป็นข้าหลวงชาวพื้นเมืองหรือข้าหลวงสำนักปกครองทหารและพลเรือนกล่าวไว้* ตามลำดับ ดังนี้

“ดาวเสียนไต” ค.ศ.๑๔๐๒/พ.ศ.๑๙๔๕ - ค.ศ.๑๔๓๑

หมิงสีอู่รายการแรกที่ออกพระนาม“ดาวเสียนไต” คือ หนังสือไท่จงสีอู่ เล่มที่ ๑๒

* อาจารย์วิทยา จิโรจน์กุล แปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย

ลงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ค.ศ.๑๔๐๒/๑๙๔๕^{๑๑} ความว่า

“คณะทูตที่ส่งมาโดยดาวเสียนต้า ข้าหลวงสำนักปกครองทหารและ
พลเรือนเมืองเซอลี ดาวเสียนไตข้าราชการพื้นเมืองของเมืองลาว ดาวพันเมียน
ข้าราชการพื้นเมืองของปาไป.....ต่างก็ส่งทูตเข้ามาถวายงาช้าง นอระมาด
หางนกยูง ผ้าโมริยะ มุ้งม่านดอกไม้แดงทอดด้วยเส้นไหม กับเครื่องเงินเครื่องทอง
พระราชทานแพรดอกแพรปัก แพรชา แพรโหล ตามยศฐาศักดิ์ ทูตที่มาได้รับ
พระราชทานเงินทองทุกคน”

เอกสารข้างต้นเป็นรายการที่สองที่บันทึกเรื่องของลาวห่างจากรายการแรก (ค.ศ.
๑๓๘๗/พ.ศ.๑๙๓๐) ถึง ๑๕ ปี การส่งทูตไปถวายบรรณาการในปีค.ศ.๑๔๐๒/พ.ศ.๑๙๔๕
แสดงว่ากษัตริย์พระองค์ก่อนหน้าดาวเสียนไตคงสิ้นพระชนม์ไปแล้วเพราะในวันที่ ๖ มิถุนายน
ค.ศ.๑๔๐๔/พ.ศ.๑๙๔๗^{๑๒} มีบันทึกแสดงการยอมรับสถานะของดาวเสียนไต

ชื่อ “ดาวเสียนไต” นี้ ถ้ายเสียงไตเป็น ท้าวแสนไท กษัตริย์องค์ที่สองที่ปกครองลาว
ต่อจากพระเจ้าฟ้างุ้ม กษัตริย์พระองค์นี้ปรากฏพระนามในพงศาวดารลาวฉบับต่างๆ ว่าพระยา
สามแสนไท ในขณะที่ศิลาจารึกวัดหลวงซึ่งจารึกขึ้นในปีพ.ศ.๑๙๙๒/ค.ศ.๑๔๔๙ ตรงกับ
รัชกาลพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว ปรากฏพระนามกษัตริย์พระองค์นี้ว่า “สมเด็จพระยาแสน”
ตั้งความตอนต้นในจารึกที่กล่าวถึงการกลับนำวัดในเมืองห้วยหลวง ความว่า

“(ศุภมัศดุบรรวร) สวัสดิ์ราชา
ศักราชได้..ตวันกษัตริย์ปีกาบ (ส)
จำเดือนแปดออกสิบสองค่ำวันจันทร์ยาม
ได้.บาท...สมเด็จพระยาแสน...
บุญบาทพระยาปากผู้มีศรัทธา(ต่อเจ้าพระ)
..ในห้วยหลวงจันทบุรี.....
.....ในสถานที่อุปการแก่ศรีรัตนตรัย
แก้วสมเด็จพระยาแสนก็เวณพระอาชญาจะทำ
(ทาน)สาบานแลหยาดน้ำเหนือแผ่นดิน^{๑๓}

^{๑๑} Ibid., <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/3153>. accessed September 29, 2009.

^{๑๒} Ibid., <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/331>. accessed September 29, 2009.

^{๑๓} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, จารึกในประเทศไทย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 29 สิงหาคม 2552.เข้าถึงได้จาก http://www4.sac.or.th/jaruk/inscription_details.php?id_name=1136&userinput=วัดหลวง

หลักฐานจากหมิงสื่อลู่และจารึกวัดหลวงแสดงให้เห็นชัดเจนว่า พระนามที่ถูกต้องของพระยาสามแสนไทควรจะเป็นพระยาแสนไท พระนามที่เปลี่ยนไปนี้น่าจะเกิดจากการที่ผู้แต่งพงศาวดารต้องการจะยกพระเกียรติพระยาแสนไท กรณีคล้ายกันนี้ปรากฏในราชวงศ์ปกรณ์เชียงใหม่ซึ่งเป็นเอกสารพื้นเมืองของล้านนาที่ออกพระนามพญาเกือนา (พญาร้อยล้านนา) แทนพระนามเดิมที่ปรากฏในจารึกสมัยสุโขทัยว่า เจ้าท้าวสองแสนนา^{๑๔} หรือในกรณีของพญาติโลกราช ซึ่งพระนามเดิมของพระองค์ที่ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์ คือ “ติโลกราชาธิราช” (คำว่า “ติลก” แปลว่า เครื่องหมายที่เจิมไว้ที่หน้าผากหรือเป็นยอด ดังนั้นติโลกราชาธิราชจึงหมายถึง พระราชาธิราชผู้ทรงเป็นยอด) แต่ต่อมาผู้แต่งราชวงศ์ปกรณ์เชียงใหม่กลับออกพระนามพระองค์ว่า “ติโลกราช” อาจเป็นเพราะตั้งใจไม่ให้น้อยหน้าพระเจ้าแผ่นดินพระนครศรี-อยุธยา คือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ หรือเป็นเพราะมาตั้งสมัญญานามในภายหลัง คำว่าติโลก (บาลี) หรือ ไตรโลก (สันสกฤต) มีความหมายอย่างเดียวกันในวรรณกรรมพุทธศาสนา นั่นคือพระพุทธรูปผู้เป็นที่พึ่งแห่งโลกทั้งสามในการที่จะพาเวไนยสัตว์ข้ามวัฏสงสาร^{๑๕}

การถวายพระเกียรติให้พระยาแสนไทด้วยการเพิ่มพระนามของพระองค์เป็น “สามแสนไท” จึงทำให้ผู้เรียบเรียงและผู้ชำระพงศาวดารลาวต้องแต่งเรื่องราวเพื่อให้สอดคล้องกับพระนามของท่านที่เปลี่ยนไปโดยอ้างอิงที่มาของพระนาม “สามแสนไท” ว่ามาจากการที่พระองค์ทรงมีจำนวนพลศึกที่เป็นชาวลาวถึงสามแสนคน เสนามนตรีทั้งหลายจึงถวายนามใหม่ว่า “พระยาสามแสนไทไตรภูวนาถาธิบดีศรีสัตนาคนหุต”^{๑๖}

ระยะเวลาในการครองราชย์ของพระยาแสนไทเมื่อตรวจสอบจากหมิงสื่อลู่ ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าพระองค์น่าจะเสด็จขึ้นครองราชย์ในระยะเวลาประมาณค.ศ. ๑๔๐๒/พ.ศ. ๑๙๔๕ และครองราชย์ยาวนานจนถึงค.ศ. ๑๔๓๒/พ.ศ. ๑๙๗๕ หรือค.ศ. ๑๔๓๓/พ.ศ. ๑๙๗๖ ระยะเวลาการครองราชย์ของพระยาแสนไทจึงน่าจะอยู่ในราว ๓๐ – ๓๑ ปี เนื่องจากพบว่าในหนังสือชวนจงสื่อลู่ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๔๓๔/พ.ศ. ๑๙๗๗^{๑๗} มีข้อความว่า

“ดาวหลานจ่างข้าหลวงปกครองชาวพื้นเมืองหล่าวไว มณฑลหุยนหนาน...
ส่งหัวหน้าทูตซื้อฮุ้นหลุนและคณะมาเข้าเฝ้า ถวายม้า เครื่องเงินเครื่องทองเป็น
บรรณาการ”

^{๑๔} กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๖), หน้า ๙๒-๑๐๑.

^{๑๕} วินัย พงศ์ศรีเพียร, ความสำคัญของรัชกาลพระญาติโลกมหาราชในประวัติศาสตร์ล้านนา, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง “๖๐๐ ปี ติโลกราชกับมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ล้านนาในปัจจุบัน” ณ ห้องประชุมอาคารรวมวิจัยและบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ วันศุกร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

^{๑๖} ลีลา วีระวงส์, ประวัติศาสตร์ลาวแต่โบราณถึง ๑๙๔๖, ๔๔-๕๐.

^{๑๗} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/1802>.

ชื่อของดาวหลานจ่างที่ปรากฏขึ้นนี้แสดงว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงรัชกาลเกิดขึ้นในลาวแล้วเพราะก่อนหน้านี้นี้หมิงสี่ลู่บันทึกพระนามของพระยาแสนไทว่าดาวเสียนไต่เสมอ อย่างไรก็ตามเมื่อตรวจสอบลำดับศักราชของรัชกาลพระยาแสนไทที่ปรากฏในพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ พบว่ากำหนดให้รัชกาลของพระยาสามแสนไทยอยู่ในช่วงปีค.ศ. ๑๓๗๔-ค.ศ. ๑๔๑๗/พ.ศ. ๑๙๑๗-พ.ศ. ๑๙๖๐ รวมระยะเวลาการครองราชย์ ๔๓ ปี^{๑๙} แต่ที่น่าสังเกตคือปีเริ่มครองราชย์ซึ่งเร็วกว่าที่ปรากฏในหมิงสี่ลู่ถึง ๒๘ ปีซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ที่จะทรงขึ้นครองราชย์ตั้งแต่ปีค.ศ. ๑๓๗๔/พ.ศ. ๑๙๑๗ แล้วทรงรอรยะเวลานานถึง ๒๘ ปีจึงส่งคณะทูตไปเมืองจีน

ในรัชกาลของพระยาแสนไทนี้ ปรากฏว่าราชสำนักหมิงได้บันทึกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลาวไว้เป็นจำนวนถึง ๕๙ รายการ หรือกว่าครึ่งของจำนวนทั้งหมด ๑๑๒ รายการ ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันและยังสะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์ทางการเมืองของลาวก็อยู่ในภาวะที่สงบราบรื่นซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการครองราชย์อันยาวนานของพระยาแสนไท

“ดาวหลานจ่าง”

ชื่อดาวหลานจ่างหรือท้าวล้านช้าง ปรากฏเป็นครั้งแรกในชวนจงสี่ลู่ ลงวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๔๓๔/พ.ศ. ๑๙๗๗^{๒๐} เป็นเรื่องราวของการส่งทูตมาถวายบรรณาการ ชื่อดาวหลานจ่างที่ปรากฏขึ้นแทนที่ดาวเสียนไต่แสดงว่า ภายใต้อาณาจักรได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัชกาลแล้ว เนื่องจากในรัชกาลของพระยาแสนไทนั้น ราชสำนักหมิงบันทึกพระนามของพระองค์ว่า ดาวเสียนไต่เสมอ และนี่อาจเป็นการรายงานตัวของกษัตริย์ลาวพระองค์ใหม่ต่อราชสำนักหมิง อย่างไรก็ตามระหว่างที่คณะทูตชุดนี้เดินทางกลับลาว ปรากฏว่าเกิดความวุ่นวายขึ้นภายในลาวกษัตริย์ลาวพระองค์ใหม่ได้สิ้นพระชนม์ลง ดังปรากฏความในหนังสือยี่งงสี่ลู่ เล่มที่ ๑๑ ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๑๔๓๗/พ.ศ. ๑๙๘๐^{๒๐} ความว่า

“...ให้เครื่องแสดงตนที่เป็นป้ายทองเพื่อส่งสู่หลุนและคณะสำนักปกครองทหารและพลเรือนหล่าวไว้กลับสู่บ้านเดิม ตอนแรกหมู่เจิ้งผู้บัญชาการทหารหยุนหนานได้ให้คนส่งสู่หลุนและคณะกลับไปแล้ว พอไปถึงที่เขตแดนได้ทราบข่าวข้าหลวงพื้นเมืองลาวได้ถึงอัสัญกรรมแล้ว พลทหารและนายทหารชาวพื้นเมืองหล่าวไว้รวมทั้งประชาชนในเมืองรบฆ่ากันกับเมืองป่าไปด้วยความพยายา...”

^{๑๙} สิลา วีระวงส์, *ประวัติศาสตร์ลาวแต่โบราณถึง ๑๙๔๖, ๔๘-๕๒*.

^{๒๐} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu : an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://www.epress.nus.edu.sg/msl/entry/1802>.

^{๒๐} Ibid.

เมื่อตรวจสอบกับพงศาวดารลาวแล้ว สันนิษฐานว่าท้าวล้านช้างคนนี้น่าจะหมายถึง ท้าวล้านคำแดงที่ปรากฏพระนามว่าเป็นกษัตริย์ต่อจากพระยาแสนไท ข้อความที่ปรากฏใน หมิงสี่ลู่แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงภายในล้านช้างหลังสิ้นรัชกาลพระยาแสนไท อย่างไรก็ตาม พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ระบุว่าท้าวล้านคำแดงทรงครองราชย์นานถึง ๑๑ ปี^{๒๑} แต่หลักฐานจากหมิงสี่ลู่แสดงให้เห็นว่ากษัตริย์พระองค์นี้ครองราชย์อยู่เพียงสามปีเท่านั้น

“ดาวปานเหยียง”

ดาวปานเหยียง หรือ ท้าวพันเหยียง ซึ่งอาจหมายถึง ท้าวพญา ปรากฏชื่อว่าเป็น หัวหน้าสำนักปกครองทหารและพลเรือนหล่าวไว ในหนังสืออิงจงสี่ลู่ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ค.ศ.๑๔๔๗/พ.ศ.๑๙๙๐^{๒๒} ความว่า

“มีพระบรมราชโองการถึงดาวป่าเสี้ยนหัวหน้าสำนักปกครองทหาร และพลเรือนแคว้นเซอหลี่ หยุนหนาน ดาวเจ้าเมืองหล่าวไวหัวหน้าสำนักปกครองทหารและพลเรือนป่าไปต้าเตียนและดาวปานเหยียง หัวหน้าสำนักปกครองทหารและพลเรือนหล่าวไว ว่า “พวกเจ้าตั้งรกรากอยู่เขตใต้มาเป็นเวลานาน หลายนาน จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ถวายสินค้าพื้นเมืองเป็นเครื่องบรรณาการตามกำหนดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ บัดนี้กลับทูลขอให้ราชสำนักส่งข้าราชการ ในวังอัญเชิญพระบรมราชโองการไปท้องถื่นของเจ้าเพื่อเร่งรัดกำกับงานในหน้าที่ พวกเจ้าได้รับตำแหน่งที่สูงส่งปกครองดินแดนตามที่มอบหมายควรที่จะจัดการให้แล้วเสร็จเรียบร้อย เหตุไฉนจึงต้องบอกปิดหน้าที่จึงสั่งมาให้ปฏิบัติ ตามนี้โดยขยันขันแข็ง”

ดาวปานเหยียง หมายถึงกษัตริย์พระองค์ใดของล้านช้าง ไม่สามารถระบุได้แน่ชัด แต่ปรากฏพระนามอยู่ในหมิงสี่ลู่ต่อจากรัชกาลของดาวหลานจาง ซึ่งถึงแก่กรรมในปีค.ศ.๑๔๓๗ /พ.ศ.๑๙๘๐ ระยะเวลา ๑๐ ปีที่เรื่องราวของลาวหายไปจากหมิงสี่ลู่ รวมถึงข้อความที่ปรากฏในอิงจงสี่ลู่ เล่มที่ ๑๑ ลงวันที่ ๒๐ มกราคม ค.ศ.๑๔๓๗/พ.ศ.๑๙๘๐ ที่กล่าวถึงปัญหาภายในลาว เป็นนัยยะที่แสดงให้เห็นความวุ่นวายภายในลาว และเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ระบุว่าเกิดความวุ่นวายขึ้นในลาวอันเนื่องมาจากนางมหาเทวี “ดาว

^{๒๑} สิลา วีระวงส์, *ประวัติศาสตร์ลาวแต่โบราณถึง ๑๙๔๖*, ๕๒.

^{๒๒} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/page>.

ปานเหยียง” หรือ ท้าวพญา ผู้นี้ จึงอาจหมายถึง เจ้านายพระองค์ใดพระองค์หนึ่งที่ครองราชย์ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ โดยมีนางมหาเทวี กุม่อำนาจอยู่เบื้องหลังและลอบฆ่ากษัตริย์หลายพระองค์ ก่อนที่สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว จะเสด็จขึ้นครองราชย์หลังช่วงระยะเวลาแห่งความวุ่นวายในลาว

“ปันเหยียงเจ้อ” หรือ พญาไชย

ปันเหยียงเจ้อ หรือ อาจถ่ายเสียงได้ว่า พญาเจ้อ ซึ่งน่าจะหมายถึงพญาไชย หรือพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว หมิงสี่ลู่บันทึกรื่องราวของพระองค์ไว้ในยิงจงสี่ลู่ เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ค.ศ.๑๕๕๐/พ.ศ.๑๙๙๓^{๒๓} ความดังนี้

“มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ปันเหยียงเจ้อ บุตรชายดาวเสี้ยนต่าย หัวหน้าสำนักปกครองทหารและพลเรือนเมืองหล่าวไว๋ หยุนหนาน ที่ถึงแก่อสัญกรรมไปแล้วเป็นผู้สืบตำแหน่งต่อไป”

พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ระบุว่าพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วเป็นพระโอรสของพระยาสามแสนไท และได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากช่วงเวลาความวุ่นวายในลาวอันเกิดจากนางมหาเทวี

หลักฐานร่วมสมัย คือจารึกวัดหลวง จังหวัดหนองคาย กล่าวถึงสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วทรงกัลปนาที่ดินให้วัดแห่งหนึ่งเช่นเดียวกับที่พระบิดาคือ สมเด็จพระยาแสน (พระยาแสนไท) ได้เคยปฏิบัติมาก่อนหน้าพระองค์เมื่อ ๓๕ ปีก่อน^{๒๔}

เอกสารร่วมสมัยทั้งสองประเภท คือ ทั้งหมิงสี่ลู่และจารึกวัดหลวงจึงเป็นบทสรุปที่ชัดเจนในการยืนยันว่าพระยาแสนไทเป็นพระราชบิดาของพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วตรงกับพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์

ประเด็นต่อไปคือพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว เสด็จขึ้นครองราชย์ในปีใด ซึ่งประเด็นนี้หมิงสี่ลู่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าพระจักรพรรดิจีนมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ปันเหยียงเจ้อ บุตรชายท้าวแสนไทเป็นผู้สืบตำแหน่งแทนบิดา ดังที่ปรากฏในหนังสือยิงจงสี่ลู่ลงวัน

^{๒๓} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/page>.

^{๒๔} เดิมธวัช ปุณโณทก อ่านได้ว่า สามสิบเช้า แต่รองศาสตราจารย์กรรณิการ์ วิมลเกษม อ่านและถอดความใหม่เป็นสามสิบห้าเช้า ดูรายละเอียดใน สุรศักดิ์ ศรีสาอาง, *ลำดับกษัตริย์ลาว*, พิมพ์ครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), ๖๔-๗๐.

ที่ ๖ พฤษภาคม ค.ศ.๑๔๕๐/พ.ศ.๑๙๙๓^{๒๕} ดังนั้นจึงยืนยันได้ว่าพระยาไชย(ปิ่นเยี้ยเจ้อ)ได้ขึ้นครองราชย์แล้วในปีค.ศ.๑๔๕๐/พ.ศ.๑๙๙๓

จารึกวัดหลวง จังหวัดหนองคาย ระบุว่า สมเด็จพระยาแสน(พระยาแสนไท)ได้กัลปนาที่ดินให้วัดแห่งหนึ่งในเมืองห้วยหลวง เมื่อปีค.ศ.๑๔๑๔/พ.ศ.๑๙๕๗ (นักษัตร ปีกาบสง่า) จากนั้นมาอีกสามสิบห้าปี^{๒๖} สมเด็จพระเจ้าพระยาไชยมหาราชได้เป็นเจ้าเราในเชียงทอง^{๒๗} ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วทรงขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ.๑๔๔๙ /พ.ศ.๑๙๙๒

ศักราชในจารึกวัดหลวงระบุปีขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วก่อนหน้าศักราชในหมิงสีลู่ ๑ ปี ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วได้ขึ้นครองราชย์แล้วในค.ศ.๑๔๔๙ /พ.ศ.๑๙๙๒ แต่กว่าที่ทางราชสำนักหมิงจะได้รับข่าวนี้ก็คงจะใช้เวลาอีกระยะเวลาหนึ่ง ขณะที่พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ ระบุว่าสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อปีค.ศ.๑๔๕๖/พ.ศ.๑๙๙๙ ถ้าช้ากว่าเอกสารชั้นต้นถึง ๗ ปี

สำหรับปีสวรรคตของพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วนั้น พงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ เสนอว่าทรงสิ้นพระชนม์ขณะประทับอยู่ที่เมืองเชียงคานในปีค.ศ.๑๔๗๙/พ.ศ.๒๐๒๒ ซึ่งเมื่อตรวจสอบจากหมิงสีลู่แล้วพบว่ามิบันทึกเรื่องการสิ้นพระชนม์ของพระองค์อยู่ในหนังสือเขียนหงสีลู่ เล่มที่ ๒๑๖ วันพรินจือ เดือน ๖ ปีที่ ๑๗ รัชศกเฉิงฮั่ว ตรงกับวันที่ ๕ กรกฎาคม ค.ศ.๑๔๘๑/พ.ศ.๒๐๒๔^{๒๘} ความว่า

“มีพระบรมราชโองการถึงหลี่เฮ่า เจ้าเมืองอันหนานว่า.....ก่อนนี้ท่านนำทหารยี่รวมเก้าหมื่นคนด้วยตนเองแบ่งทหารเป็น ๓ ทาง เข้าโจมตีเมืองโหลลาว แล้วเข้าตีเมืองหล่าวไว๋ ต่อไป ช่าดาวบั้นหย่าหลานจ่างข้าหลวงสำนักปกครองกับลูกรวม ๓ คน ส่วนลูกคนสุดท้ายชื่อฟ่าหย่าไช้ไปอาศัยอยู่กับป่าไป.. ..ส่วนฟ่าหย่าไช้บุตรเจ้าเมืองหล่าวไว๋ ขอให้อนุโลมตั้งให้สืบราชสมบัติเพื่อแสดงให้เห็นพระมหากรุณาธิคุณ.....”

^{๒๕} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/page>.

^{๒๖} สุรศักดิ์ ศรีสาอาง, *ลำดับกษัตริย์ลาว*, ๖๙-๗๐.

^{๒๗} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, *จารึกในประเทศไทย* (online), ปรับปรุงข้อมูลครั้งสุดท้ายเมื่อ 2007-02-14. Available from http://www4.sac.or.th/jaruk/inscription_details.php?id_name=1136&userinput=วัดหลวง และสุรศักดิ์ ศรีสาอาง, *ลำดับกษัตริย์ลาว*, ๖๙-๗๐.

^{๒๘} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource*, <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/2649>, accessed September 29, 2009.

ความตอนนี้นำแสดงว่าในปีค.ศ.๑๔๘๑/พ.ศ.๒๐๒๔นั้น สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดินพระชนม์แล้วจากเหตุการณ์สงครามระหว่างลาวกับเวียดนาม ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดินอาจจะสิ้นพระชนม์ในปี ค.ศ.๑๔๗๙/พ.ศ.๒๐๒๒ ตรงกับพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ อย่างไรก็ตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ของไทยกล่าวถึงการสถาปนาพญาซ้ายชาวขึ้นเป็นกษัตริย์ล้านช้างต่อจากพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดินในปีพ.ศ.๒๐๒๓ ความว่า

“ศักราช ๘๔๒ ขวดศก (พ.ศ.๒๐๒๓) พญาล้านช้างถึงแก่กรรมแลพระราชทานให้อภิเษกพญาซ้ายชาวเป็นพญาล้านช้างแทน”^{๒๙}

พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐเป็นหลักฐานยืนยันว่า สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดินสิ้นพระชนม์ในปีค.ศ.๑๔๘๐/พ.ศ.๒๐๒๓ สอดคล้องกับข้อมูลในหมิงสี่ลู่ที่ระบุว่าจักรพรรดิฉินทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งฟาหย่าไซขึ้นเป็นกษัตริย์ในวันที่ ๕ กรกฎาคม ค.ศ.๑๔๘๑/พ.ศ.๒๐๒๔ แทนบิดาที่เสียชีวิตจากสงคราม ศักราชในหมิงสี่ลู่ล่าช้ากว่าศักราชในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ๑ ปี ซึ่งก็สามารถอธิบายได้เช่นเดียวกับกรณีการขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดิน คือกว่าที่ราชสำนักหมิงจะรับทราบข่าวก็คงใช้ระยะเวลาพอสมควร ศักราชจึงเหลื่อมกันอยู่ ๑ ปี

“ฟาหย่าไซ” หรือ พญาไซ

ชื่อฟาหย่าไซ หรือพญาไซนี้เดิมเชื่อกันว่าหมายถึงสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดิน^{๓๐} แต่เมื่อพิจารณาร่วมกับศิลาจารึกวัดหลวงก็พบว่าฟาหย่าไซผู้นี้ไม่ใช่สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ่นดิน แต่เป็นพระโอรสองค์สุดท้ายของพระองค์ที่หนีภัยสงครามระหว่างเวียดนามกับลาวไปอยู่กับพระเจ้าติโลกราชของเชียงใหม่ ดังข้อความในเขียนจงสี่ลู่ เล่มที่ ๒๑๖ วันเทรินจื่อ เดือน ๖ ปีที่ ๑๗ รัชศกเฉิงฮั่ว ตรงกับวันที่ ๕ กรกฎาคม ค.ศ.๑๔๘๑/๒๐๒๔^{๓๑}

^{๒๙} ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ พระราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๗). สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา สมเด็จพระมาตุจฉา มีรับสั่งให้กรมการทอพระสมุดวชิรญาณรวบรวมพิมพ์เมื่อทรงบำเพ็ญพระกุศล ในงานศพหม่อมเจ้านัยวรนุช ท.จ. ๒๔๕๗), ๑๒๒.

^{๓๐} ประพฤทธิ์ สุกคริตนเมธี และวินัย พงศ์ศรีเพียร, “บทบาทของล้านนาในวิกฤตการณ์การเมืองระหว่างรัฐในราชอาณาจักรลาว พ.ศ.๒๐๒๒ ถึง ๒๐๒๔,” *รวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ ๑๖* (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗), ๙๘-๑๑๐.

^{๓๑} Geoff Wade, translator, *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource* [online], accessed 29 September 2009. Available from <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/2649>.

ฟ้าหยาไซ ผู้นี้คือบุคคลเดียวกับพญาซ้ายขาว ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวง ประเสริฐซึ่งขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ.๑๔๘๐/พ.ศ.๒๐๒๓ แทนสมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว หรือพญาล้านช้างในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ^{๓๒}

“เจ้าฟ้าหยาหล่านจ่าง” หรือ “เจ้าพญาล้านช้าง”

พระนาม “เจ้าฟ้าหยาหล่านจ่าง” หรือ “เจ้าพญาล้านช้าง” เป็นพระนามที่ราชสำนัก หมิงใช้เรียกกษัตริย์ลาวหลายพระองค์ ยกเว้นรัชกาลของพระยาแสนไทเพียงพระองค์เดียวที่ ราชสำนักหมิงบันทึกพระนามของพระองค์ว่า ดาวเสียนไต หรือ ท้าวแสนไทโดยตลอด การจะ พิจารณาว่าเจ้าพญาล้านช้างที่ปรากฏในหมิงสีลู่หมายถึงกษัตริย์พระองค์ใดจึงต้องพิจารณา จากเหตุการณ์ในรัชกาลนั้นๆ เป็นส่วนประกอบร่วมด้วยหลักฐานอื่นๆ เช่น ศิลาจารึก เป็นต้น สำหรับบทความนี้จะศึกษาพระนามของกษัตริย์ลาวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เท่านั้นเนื่องจาก เป็นช่วงที่ขาดแคลนหลักฐานร่วมสมัย หลังจากนั้นแล้วจารึกของล้านช้างก็ได้ปรากฏขึ้นเป็น จำนวนมากตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นไป

บทสรุป

ลักษณะสำคัญของพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ คือการรวบรวมเรื่องราวจาก ที่ต่างๆ เข้าไว้ในที่เดียวกันภายใต้ข้อมูลที่จำกัด ปัญหาหลัก คือความขัดแย้งกันเองของเอกสาร ต่างๆ ที่นำมารวบรวมไว้ในที่เดียวกันทำให้มหาสิลา วีระวงส์ต้องตัดสินใจว่าจะเลือกใช้ข้อมูลใด อย่างไร แต่ถึงกระนั้นความสับสนของข้อมูลก็มิได้ลดน้อยลง ข้อมูลในพงศาวดารลาวฉบับมหา สิลา วีระวงส์ จึงควรได้รับการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ซึ่งต้องมีเกณฑ์ใน การประเมินความถูกต้องของข้อมูล ในที่นี้ได้ใช้หลักฐานชั้นต้นจากภายนอก คือ หมิงสีลู่ เป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบ

ข้อมูลในพงศาวดารลาวฉบับมหาสิลา วีระวงส์ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อตรวจสอบ กับหมิงสีลู่ ซึ่งเป็นเอกสารจีนที่บันทึกเหตุการณ์ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕-๑๗ พบว่ามี ความคลาดเคลื่อนในเรื่องศักราชอยู่มาก รายละเอียดของเหตุการณ์ได้รับการเสริมแต่งซึ่งเป็น ลักษณะที่พบทั่วไปในเอกสารพื้นเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม หมิงสีลู่เอง ก็มีข้อผิดพลาดอยู่เช่นกัน เช่น การกล่าวถึงเหตุการณ์ เมื่อ ค.ศ. ๑๔๕๐ โดยระบุว่า ปันเยี้ยเจ้อ (สมเด็จพระไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว) พระโอรสของท้าวแสนไท ได้ขึ้นครองราชย์ หลังจากนั้น มีบันทึกเหตุการณ์ในอีก ๑ เดือนต่อมาว่า ปันเยี้ยเจ้อ เป็นผู้ปกครองเมืองปาไปต้าเตี้ยน (ล้าน นา) นอกจากนี้ ผู้บันทึกหมิงสีลู่ ยังมีความสับสนระหว่าง พระนาม ท้าวแสนตา ซึ่งเป็นผู้ ปกครองเมืองเชียงรุ่ง กับ ท้าวแสนไท ซึ่งครองล้านช้าง

ข้อมูลที่พบจากการใช้หมิงสี่สู่อุบัติศึกษาประวัติศาสตร์ลาวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ แสดงให้เห็นว่าความแม่นยำของหมิงสี่สู่นั้น สามารถยืนยันได้จากหลักฐานพื้นเมืองที่มีอายุร่วมสมัย เช่น ศิลจารึก แต่เนื่องจากศิลปะจารึกของลาวส่วนใหญ่มักจะทำขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นต้นไป ดังนั้น หมิงสี่สู่อจึงเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ลาวในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่หลักฐานพื้นเมืองร่วมสมัยมีจำกัด ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับลาวในหมิงสี่สู่อในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ แม้ว่าจะมีไม่มากนัก แต่ก็ก็เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้เทียบเคียงกับหลักฐานร่วมสมัยของลาวได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

ภาษาลาว

สิลา วีระวงส์, *ประวัติลาวแต่โบราณถึง ๑๙๔๖*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เวียงจันทน์ : หอสมุดแห่งชาติ, ๒๐๐๑.

ภาษาไทย

คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน. *ปาไปสี่ฟู-ปาไปต้าเตียน : เชียงใหม่ในเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณ*. (จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นที่ระลึกและส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย เนื่องในโอกาสที่นครเชียงใหม่สถาปนามาครบ ๗๐๐ ปี วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๓๙).

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๗.

ประพจน์ สุภรัตน์เมธี และวินัย พงศ์ศรีเพียร. “บทบาทของล้านนาในวิกฤตการณ์การเมืองระหว่างรัฐในราชอาณาจักรลาว พ.ศ.๒๐๒๒ ถึง ๒๐๒๔,” *รวมบทความประวัติศาสตร์ฉบับที่ ๑๖* (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗), ๙๘-๑๑๐.

วิทยา จิโรจน์กุล (ผู้แปล). *หมิงสี่สู่อ*. เอกสารอัตสำเนา.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. *ความสำคัญของรัชกาลพระญาติลุมพินีในประวัติศาสตร์ล้านนา*.

เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง “๖๐๐ ปี ตีโลกราชากับมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ล้านนาในปัจจุบัน” ณ ห้องประชุมอาคารรวมวิจัยและบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันศุกร์ที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒.

ศิลปากร, กรม. *จารึกในประเทศไทยเล่ม ๕*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

ลีลา วีระวงส์. *ประวัติศาสตร์ลาว*, แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๙.

ลีลา วีระวงส์. *พงศาวดารลาว*. แปลโดย ทองสีบ สุภะมารัด. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๘.

สุรศักดิ์ ศรีสาอาง. *ลำดับกษัตริย์ลาว*, พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครราชสีมา : โจเซฟ ปรีนท์ตั้ง จำกัด, ๒๕๔๕.

ภาษาต่างประเทศ

Evans, Grant. *The Last Century of Lao Royalty*. Chiang Mai : Silkworm books, 2009.

Liew-Herres, Foon Ming, Volker Grabowsky and Aroonrut Wichienkeo. *Lan Na in Chinese Historiography*. Bangkok : Institute of Asian Studies, n.d.

Lorrillard, Micheo. "Lao history revisited : Paradoxes and problems in current research," *South East Asia Research* 14, 3 : 387-401.

Wade, Geoff. *The Ming Shi-lu as a Source for Southeast Asian History – 14th to 17th Centuries*, Paper presented at the 12th Conference of the International Association of Historians of Asia, University of Hong Kong, June 24 – 28, 1991.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. *จารึกในประเทศไทย* (online), .Available from http://www4.sac.or.th/jaruk/inscription_details.php?id_name=1037&userinput=47

Wade, Geoff (translator). *Southeast Asia in the Ming Shi-lu: an open access resource*. Singapore: Asia Research Institute and the Singapore E-Press, National University of Singapore, <http://epress.nus.edu.sg/msl/entry/>, accessed September 29, 2009.